

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Інститут післядипломної освіти
Медичний інститут
Кафедра анатомії, клінічної анатомії, патоморфології та судової медицини

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Перший проректор
Іщенко Н.М.

2020 року

РОБОЧА ПРОГРАМА ТЕМАТИЧНОГО ДОСКОНАЛЕННЯ ЛІКАРІВ З ЦИКЛУ

«Актуальні проблеми клінічної анатомії та оперативної хірургії»

Галузь знань 22 «Охорона здоров'я»

Спеціальність 222 «Медицина»

Розробник	Черно В.С.
Завідувач кафедри розробника	Черно В.С.
Гарант освітньої програми	Клименко М.О.
Директор ННПО	Норд Г.Л.
Директор інституту	Грищенко Г.В.
Начальник НМВ	Шкірчак С. І.

Опис циклу

1. Мета та завдання циклу ТУ.

1.1. Метою циклу є поглиблення та розширення знань та умінь практичних лікарів, наукових співробітників медичних науково-дослідних інститутів та викладачів медичній факультетів з клінічної анатомії та оперативної хірургії.

Оперативна хірургія та клінічна анатомія:

- складає основу хірургії, дитячої хірургії, травматології та ортопедії, нейрохірургії, анестезіології та інтенсивної терапії, урології, акушерства і гінекології та інших спеціалізацій, де застосовуються хірургічні методи лікування, що передбачає інтеграцію викладання з цими дисциплінами та формування умінь застосовувати знання в процесі подальшої професійної діяльності;

- надає можливість отримати практичні навички та формувати професійні вміння для діагностики і надання медичної допомоги при певних патологічних станах.

1.2. Основними завданнями циклу є підвищення кваліфікації визначати топографію та синтопію органів людини інтерпретувати топографо-анатомічні взаємозв'язки з позицій варіаційної та вікової клінічної анатомії;

демонструвати володіння технікою виконання основних оперативних втручань на трупах людини та тваринах;

В результаті проходження циклу слухач повинен знати поглиблено **знати:**

- голотопію, скелетотопію, синтопію, кровопостачання, іннервацію та лімфовідтік органів, індивідуальні і вікові анатомічні мінливості органів і систем, значення цих даних для практичної хірургії;

- деякі мікроскопічні подробиці будови органів, зокрема, гістотопографія судинних та нервових утворень;

- принципи оперативних втручань в різних ділянках тіла людини;

- питання реакції організму на оперативне втручання для обґрунтування техніки сучасних операцій.

Слухач повинен **уміти:**

- якісно проводити пошарове препарування ділянок, проводити основні оперативні доступи і оперативні прийоми, оголення судинно-нервових пучків.

Також слухач має демонструвати володіння морально-деонтологічними принципами медичного фахівця та принципами фахової субординації у загальній хірургії.

2. Структура циклу

Теми	Кількість годин			
	усього	у тому числі		
		л	п	с. р.
1	2	3	4	7
Топографічна анатомія ділянок склепіння черепа та соскоподібного відростка. Топографо-анатомічні ознаки закритої, відкритої та проникаючої травми черепа.		1	2	2
Клінічна анатомія оболонок мозку, цистерн та шлуночків мозку, черепно-мозкових нервів. Проекція венозних пазух твердої мозкової оболонки. Схема черепно-мозкової топографії Кронлейна-Брюсової. Топографо-анатомічні ознаки внутрішньочерепних гематом різного походження, принципи трепанації черепа.		1	2	2
Клінічна анатомія ділянок лицевого відділу голови. Кровопостачання, венозний, лімфатичний відтік та іннервація, анатомічні шляхи розповсюдження запальних		2	2	2

процесів в ділянках лица їх клінічне значення. Топографо-анатомічні ознаки гайморових пазух та їх клінічне значення. Топографо-анатомічне обґрунтування задньої тампонади носа, блокади гілок трійчастого нерва.				
Фасції, клітковинні простори шиї. Судини та нерви шиї. Топографо-анатомічне обґрунтування локалізації заглоткових та приглоткових абсцесів, флегмон шиї і гнійного паротиту. Топографо-анатомічне розташування голосових зв'язок та їх клінічне значення. Топографічна анатомія органів шиї стравохід, трахея, щитоподібна залоза, блукаючий нерв). Топографо-анатомічні особливості виконання трахеотомії та конікотомії.		2	2	2
Клінічна анатомія грудної стінки і молочної залози. Топографо-анатомічне обґрунтування локалізації пухлин та абсцесів молочної залози. Топографо-анатомічне обґрунтування пункції плеври при пневмотораксі та плевриті. Топографо-анатомічні ознаки різного за видом пневмотораксу. Діафрагма		1	1	4
Клінічна анатомія плеври, легень та органів середостіння. Клінічна анатомія середнього середостіння.		1	1	4
Клінічна анатомія передньо-бокової стінки живота. Топографічна анатомія пахвинного і стегнового каналів. Хірургічна анатомія прямої, косої і стегнової гриж.		1	2	3
Клінічна анатомія верхнього поверху черевної порожнини Відношення очеревини до органів черевної порожнини. Сумки, канали, закутки. Топографічна анатомія шлунка, печінки, жовчного міхура, жовчних шляхів, дванадцятипалої кишки, підшлункової залози і селезінки. Клінічна анатомія нижнього поверху черевної порожнини Клінічна анатомія тонкої і товстої кишок. Канали, мезентеріальні синуси, закутки.		1	2	4
Слабкі місця поперекової ділянки. Клінічна анатомія фасцій і клітковинних просторів, органів заочеревинного простору. Топографо-анатомічне обґрунтування розповсюдження запальних процесів в заочеревинного простору. Клінічна анатомія, спинного мозку і його оболонки. Топографо-анатомічне обґрунтування поперекового проколу.			2	4
Клінічна анатомія стінок і органів таза та промежини. Фасції і клітковинні простори малого таза. Вікові і статеві особливості топографічної анатомії малого таза. Топографо-анатомічне обґрунтування проколу сечового міхура, розтину сечового міхура. Топографо-анатомічне обґрунтування тазових гриж.		2	2	4
Клінічна анатомія верхньої кінцівки Фасції і фасціальні футляри. Клітковинні простори. Шляхи поширення гнійних процесів. Топографо анатомічне обґрунтування розрізів при запальних процесах.		1	1	4
Клінічна анатомія нижньої кінцівки, передньої та задньої поверхні стегна. Шляхи поширення гнійних процесів. Топографо анатомічне обґрунтування розрізів при		1	1	4

запальних процесів. Клінічна анатомія коліна, підколінної ямки, гомілки і стопи. Шляхи поширення гнійних процесів. Топографо анатомічне обґрунтування розрізів при запальних процесів.				
Підсумковий контроль			2	
Усього годин	75	14	22	39

3. Теми лекцій

№	Тема	Кільк. годин
1	Клінічна анатомія ділянок мозкового і лицевого відділів голови. Мозкові оболонки і міжоболонкові простори. Пазухи твердої мозкової оболонки.	2
2	Клінічна анатомія лиця.	2
3	Клінічна анатомія ділянок та органів ший. Фасції, клітковинні простори. Судини та нерви ший.	2
4	Клінічна анатомія грудної стінки, молочної залози Клінічна анатомія легень і органів середостіння, серця і навколосерцевої сумки. Хірургічні доступи до стравоходу, легень, серця.	2
5	Клінічна анатомія передньо-бокової стінки живота. Пахвинна ділянка і пахвинний канал. Клінічна анатомія черевної порожнини. Відношення очеревини до органів порожнини живота. Сумки верхнього поверху черевної порожнини. Клінічна анатомія шлунка, підшлункової залози, печінки, жовчного міхура, жовчних шляхів і селезінки. Клінічна анатомія дванадцятипалої кишки, тонкої і товстої кишок. Канали, закутки нижнього поверху черевної порожнини.	2
6	Клінічна анатомія стінок і органів таза. Фасції і клітковинні простори таза. Вікові і статеві особливості топографічної анатомія таза. Клінічна анатомія промежини. Клінічна анатомія хребта і спинного мозку. Оболонки спинного мозку Спинний мозок і корінці спинномозкових нервів. Поперековий прокол.	2
7	Клінічна анатомія верхньої кінцівки. Фасції і фасціальні футляри, клітковинні простори. шляхи поширення гнійних процесів. Доступи до пахової, підключичної, плечової артерій. Клінічна анатомія нижньої кінцівки. Стегновий трикутник. Канал привідних м'язів. Підколінна ямка. Фасції і фасціальні футляри, клітковинні простори. шляхи поширення гнійних процесів. Доступи до судин та нервів.	2

4. Теми практичних занять

№	Тема	Кільк. годин
	Клінічна анатомія ділянок і органів голови та ший.	
1	Топографічна анатомія ділянок склепіння черепа та соскоподібного відростка. Топографо-анатомічні ознаки закритої, відкритої та проникаючої травми черепа.	2
2	Клінічна анатомія оболонок мозку, цистерн та шлуночків мозку, черепно-мозкових нервів. Проекція венозних пазух твердої мозкової оболонки.	2

	Схема черепно-мозкової топографії Кронлейна-Брюсової. Топографо-анатомічні ознаки внутрішньочерепних гематом різного походження, принципи трепанації черепа.	
3	Клінічна анатомія ділянок лицевого відділу голови. Кровообіг, венозний, лімфатичний відтік та іннервація, анатомічні шляхи розповсюдження запальних процесів в ділянках лица їх клінічне значення. Топографо-анатомічні ознаки гайморових пазух та їх клінічне значення. Топографо-анатомічне обґрунтування задньої тампонади носа, блокади гілок трійчастого нерва.	2
4	Фасції, клітковинні простори ший. Судини та нерви ший. Топографо-анатомічне обґрунтування локалізації заглоткових та приглоткових абсцесів, флегмон ший і гнійного паротиту. Топографо-анатомічне розташування голосових зв'язок та їх клінічне значення. Топографічна анатомія органів ший (стравохід, трахея, щитоподібна залоза, блукаючий нерв). Топографо-анатомічні особливості виконання трахеотомії та конікотомії.	2
Клінічна анатомія стінок і органів грудної порожнини. ділянок і органів порожнини живота.		
4	Клінічна анатомія грудної стінки і молочної залози. Топографо-анатомічне обґрунтування локалізації пухлин та абсцесів молочної залози. Топографо-анатомічне обґрунтування пункції плеври при пневмотораксі та плевриті. Топографо-анатомічні ознаки різного за видом пневмотораксу. Діафрагма	1
6	Клінічна анатомія плеври, легень та органів середостіння. Клінічна анатомія середнього середостіння.	1
7	Клінічна анатомія передньо-бокової стінки живота. Топографічна анатомія пахвинного і стегнового каналів. Хірургічна анатомія прямої, косої і стегнової гриж.	2
8	Клінічна анатомія верхнього поверху черевної порожнини Відношення очеревини до органів черевної порожнини. Сумки, канали, закутки. Топографічна анатомія шлунка, печінки, жовчного міхура, жовчних шляхів, дванадцятипалої кишки, підшлункової залози і селезінки. Клінічна анатомія нижнього поверху черевної порожнини Клінічна анатомія тонкої і товстої кишок. Канали, мезентеріальні синуси, закутки.	2
Клінічна анатомія органів таза та промежи, спинного мозку. Клінічна анатомія кінцівок.		
9	Слабкі місця поперекової ділянки. Клінічна анатомія фасцій і клітковинних просторів, органів заочеревинного простору. Топографо-анатомічне обґрунтування розповсюдження запальних процесів в заочеревинного простору. Клінічна анатомія, спинного мозку і його оболонки. Топографо-анатомічне обґрунтування поперекового проколу.	2
10	Клінічна анатомія стінок і органів таза та промежини. Фасції і клітковинні простори малого таза. Вікові і статеві особливості топографічної анатомії малого таза. Топографо-анатомічне обґрунтування проколу сечового міхура, розтину сечового міхура. Топографо-анатомічне обґрунтування тазових гриж.	2
11	Клінічна анатомія надпліччя і плеча верхньої кінцівки Фасції і фасціальні футляри. Клітковинні простори. Шляхи поширення гнійних процесів. Топографо анатомічне обґрунтування розрізів при запальних процесах. Клінічна анатомія передпліччя і ліктьового суглобу, кисті Фасції і фасціальні футляри. Клітковинні простори. Шляхи поширення гнійних процесів. Топографо анатомічне обґрунтування розрізів при запальних процесах.	1

12	Клінічна анатомія сідничної ділянки, передньої та задньої поверхні стегна. Шляхи поширення гнійних процесів. Топографо анатомічне обґрунтування розрізів при запальних процесах. Клінічна анатомія коліна, підколінної ямки, гомілки і стопи. Шляхи поширення гнійних процесів. Топографо анатомічне обґрунтування розрізів при запальних процесах.	1
15	Підсумковий контроль	2

5. Самостійна робота

№ з/п	Теми	Кільк. годин
1	Хірургічний інструментарій, основи хірургічної термінології. Наркоз. Внутрішньовенний барбітуратовий наркоз при оперативних втручаннях на тваринах. Види пластики шкіри. ПХО ран. Методика закриття дефектів шкіри. Види пластики. Техніка основних хірургічних маніпуляцій: ін'єкції венепункція венесекція.	5
2	Топографо-анатомічне обґрунтування трепанацій черепа (Резекційна та кістково пластична трепанація). Трепанації повітряних пазух обличчя. Оперативні втручання на обличчі. Пластика при розщепленні твердого піднебіння, та верхньої губи	10
3	Вагосимпатична блокада. Блокада шийного і плечового сплетень. Трахеотомія, конікотомія.	4
4	Оперативні втручання на черевній стінці та органах черевної порожнини. Операції на органах малого тазу.	10
5	Оперативні втручання на кінцівках	10
	Разом	39

6. Рекомендована література

Основна

1. Оперативна хірургія і топографічна анатомія: Підручник / К.І.Кульчицький, М.П.Ковальський, А.П.Дітковський та ін. / За ред. К.І.Кульчицького. – К.: Вища школа, 1994. – 464 с.
2. Оперативная хирургия и топографическая анатомия / А.П.Дитковский, С.А.Солорева, В.С.Щитов и др. / Под ред. К.И.Кульчицкого, И.И.Бобрика. – К.: Выща шк., 1989. – 472 с.

Додаткова

1. Кернесюк Н.Л. Оперативная хирургия и топографическая анатомия . Ч.1. Общая оперативная хирургия и топографическая анатомия: Учебник. – Екатеринбург: Изд. УГМА, 2003. – 312 с.
2. Кирпатовский И.Д., Смирнова Э.Д. Клиническая анатомия: В 2 кн. – М.:МИА, 2003. – Кн. 1: Голова, шея, торс. – 422 с. – Кн. 2: Верхняя и нижняя конечности. – 316 с.
3. Оперативна хірургія: хірургічні операції та маніпуляції // І.У.Свистонюк, В.П.Пішак, М.Д.Люттик, Ю.Т.Ахтемійчук / За ред Свистонюка І.У. – К.: Здоров'я, 2001. – 368 с.
4. Оперативная хирургия с топографической анатомией детского возраста / Под ред. Ю.Ф.Исакова, Ю.М.Лопухина. – М.: Медицина, 1977. – 624 с.
5. Островерхов Г.Е., Бомаш Ю.М., Лубоцкий Д.Н. Оперативная хирургия и топографическая анатомия. – Курск: АП «Курск», 1995. – 720 с.
6. Сергиенко В.И., Петросян Э.А., Фраучи И.В. Топографическая анатомия и оперативная хирургия: В 2 т. / Под общ.ред. акад. РАМН Ю.М.Лопухина. – М.: ГЭОТАР-МЕД, 2001. – Т. 1. – 832 с.; 2002. – Т. 2. – 592 с.
7. Скрипников М.С. Оперативна хірургія і топографічна анатомія. – К.: Вища школа, 2000. – 501 с.

Практикуми

1. Большаков О.П., Семенов Г.М. Оперативная хирургия и топографическая анатомия: Практикум.

- СПб.: Питер, 2001. – 880 с.
2. Буланов Г.А., Овсяников В.Я. Основы топографической анатомии живота и абдоминальной хирургии. – Ниж. Новгород: Изд-во НГМА, 2003. – 212 с.
  3. Бурих М.П. Технологія хірургічних операцій (кишеньковий екзаменатор: 115 тестів і відповідей та коментарі). – Харків: Факт, 2003. – 164 с.
  4. Бурых М.П. Голова и шея. Клиническая анатомия и технология хирургических операций: Тесты для студентов-иностранцев лечебного и стоматологического факультетов, врачей интернов-хирургов и нейрохирургов. – Харьков: Факт, 2003. – 196 с.
  5. Гринцов А.Г., Белозерцев А.М., Жебровский В.В. Атлас операций на пищеводе, кардии и диафрагме. – Донецк: Донеччина, 2003. – 208 с.
  6. Детская оперативная хирургия: Практ.рук. / Под ред. В.Д.Тихомировой. – СПб.:ИИА“ЛИК”, 2001. – 432 с.
  7. Калашников Р.Н. Недашковский Э.В., Журавлев А.Я. Практическое пособие по оперативной хирургии для анестезиологов и реаниматологов: 4-е изд., испр. и доп. – Архангельск: Изд. Центр АГМА, 2000. – 330 с.
  8. Клінічна анатомія та оперативна хірургія гнійно-запальних процесів голови та шиї / Топоров Г.М., Скрипніков М.С., Проніна О.М. та ін. / За ред. М.С.Скрипнікова. – Полтава: Верстка, 2002. – 152 с.
  9. Основы оперативной хирургии / Под ред. С.А.Симбирцева. – СПб.: Гиппократ, 2002. – 632 с.
  10. Практикум з оперативної хірургії і топографічної анатомії для студентів стоматологічних факультетів мед вузів України: В 2 ч. /Скрипніков М.С., Білич А.М., Проніна О.М. та ін. / За ред. М.С.Скрипнікова. – Полтава: Верстка, 2003. – Ч. 1. – 240 с. – Ч. 2. – 158 с.
  11. Сергиенко В.И., Петросян Э.А., Сухинин А.А. Учебно-методическое пособие по топографической анатомии и оперативной хирургии для студентов лечебного факультета [медицинских вузов]. – М.: ГЭОТАР-МЕД, 2001. – 280 с.
  12. Томашук И.П., Томашук И.И. Руководство по оперативной технике для начинающих хирургов: Практ. пособие. – К.: Изд-во Европ.ун-та, 2001. – 864 с.
  13. Топоров Г.М. Клиническая анатомия: Лицо. – Харьков: Факт, 2003. – 224 с.

Курси лекцій

1. Кульчицкий К.И. Лекции по оперативной хирургии и топографической анатомии. - Киев-Полтава, 1992.
2. Вайда Р.Й. Основы клінічної анатомії та оперативної хірургії: Лекції. – Тернопіль: Укрмедкнига, 2001. – 464 с.

7. Інформаційні ресурси

Сайти з оперативної хірургії та топографічної анатомії

- <http://meduniver.com/>
<http://www.medical-enc.ru/17/stomatologia/hirurgiya/>
http://www.lormed.ru/index.php?option=com_content&view=frontpage&Itemid=100001
<http://meduniver.com/Medical/Topochka/>
<http://meduniver.com/Medical/Xirurgia/3a.html>
<http://meduniver.com/Medical/Xirurgia/6a.html>
http://elib.org.ua/medecine/special/hirurgiya_v_vop_i_otvetah/rasdel1.html

Для скачування книг

- <http://www.booksmed.com/hirurgiya/837-operativnaya-xirurgiya-i-topograficheskaya.html>
<http://med-books.net/2011/04/07/ostroverxov-operativnaya-xirurgiya.html>
<http://www.bookin.org.ru/book/766764>
<http://mirknig.com/2011/11/21/topograficheskaya-anatomiya-i-operativnaya-hirurgiya.html>
<http://7bznanie.com/med/093.pdf>
<http://www.twirpx.com/file/977934/>
http://medvuz.info/load/3d_atlas_anatomii_cheloveka/56
<http://www.eurolab.ua/video-gallery/human-anatomy/77/>

http://www.se4ever.ru/vse_dlya_android/soft_for_android/28309-anatomy-3d-prilozhenie-dlya-android.html
<http://sinfulandroid.com/applications-26/anatomy-3d-v1-3-apk-android-10207/>
http://www.torrentshunt.ru/torrent903432_atlas_po_anatomii_cheloveka_v_3d_acland039s_dvd_atlas_of_human_anatomy_v_6_chastyah_2003_obuchayushee_video_dvdrip
<http://playstoreapps.org/android/?p=33795>
<http://www.1mobile.com/anatomy-3d---anatronica-345320.html>
<http://www.med-edu.ru/anatom/?type=0&page=3>